

УДК 338.512:621

ЗАНОРА Володимир Олександрович,
кандидат економічних наук, старший викладач,
кафедра технології та обладнання
машинобудівних виробництв,
Черкаський державний технологічний університет

УЗАГАЛЬНЕННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Статтю присвячено огляду, узагальненню та систематизації науково-методичних підходів до стратегічного управління підприємством. Зазначено, що системний підхід використовується найчастіше з огляду на окремі аспекти, що є його складовими. Виокремлено низку методичних підходів за ознакою належності до основних аспектів системного підходу, а саме: елементний (компонентний); комплексний; структурний; процесний; функціональний; цільовий; ресурсний; інтеграційний; комунікаційний; історичний (ретроспективний); діагностичний; еволюційний; перспективний. Наведено також характеристику таких науково-методичних підходів: операційний, проблемний, програмно-цільовий, сценарний, ситуаційний, кількісний, проектний, технологічний, інформаційний.

Ключові слова: *підхід; методичні підходи; науково-методичні підходи; управління; управління підприємством; стратегічне управління; дослідження; системний підхід; система управління.*

Постановка проблеми. Діяльність підприємства є успішною у тому випадку, коли досягається поставлена мета, що полягає в отриманні визначених результатів, наприклад, певного рівня прибутку, тощо. Для того, щоб досягти успіху, керівництво має не лише сформувати ефективну систему стратегічного управління як підприємством загалом, так й окремими його складовими зокрема, а й приділяти увагу її розвитку та вдосконаленню. Внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на підприємство, його діяльність, управління спонукають вище керівництво до дослідження та розвинення системи стратегічного управління, враховуючи необхідність та доцільність адаптації до умов функціонування. Здатність системи управління бути гнучкою та, з огляду на динамізм зовнішнього, внутрішнього середовищ, враховувати різноманітні умови, що змінюються, визначає її ефективність. Об'єктивна потреба у дослідженні з метою забезпечення ефективного функціонування системи стратегічного управління зумовлює доцільність виокремлення та визначення науково-методичних підходів, що використовуються для аналізування, діагностування системи та надають можливість її формалізувати, уніфікувати, вдосконалити та розвинути.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (із виокремленням раніше нерозв'язаної частини проблеми). Різноманітні науково-методичні підходи розглядали у своїх працях М. Х. Мескон [1], С. Ф. Покропивний [2], Б. Андерсен [3], В. В. Репин [4, 5] та інші. Огляд та аналіз низки науково-методичних підходів наведено у наукових працях таких вчених та фахівців як Д. М. Стеченко [6, 7], Н. В. Дикань [8] та інших.

У той же час, у наукових працях та фаховій літературі не наведено повноцінного переліку науково-методичних підходів, що використовуються фахівцями та науковцями для дослідження системи стратегічного управління підприємством, із зазначенням особливостей їхнього взаємозв'язку, спільних та відмінних рис. Тобто необхідність з'ясування цільового призначення науково-методичних підходів та обумовлення результатів, досягнення яких є метою проведення аналізу у сфері управління, зумовлює проведення подальших досліджень щодо їх узагальнення, систематизації, визначення характеристик, особливостей для вибору оптимального підходу до аналізу системи управління підприємствами.

Мета статті. Метою статті є узагальнення низки науково-методичних підходів щодо стратегічного управління підприємством, а також їхнє виокремлення за такою класифікаційною ознакою як приналежність до основних аспектів системного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління розглядають загалом з позицій двох аспектів: об'єктного (організаційного) та процесного (функціонального). Об'єктний (організаційний) аспект надає змогу розглядати управління як систему-об'єкт, тобто, як систему, що складається з компонентів (елементів), що взаємопов'язані у просторі. Процесний (функціональний) аспект надає змогу розглядати управління як систему-процес, тобто, як систему, що складається з певних функцій (операцій), що взаємопов'язані в часі [9]. Серед основних функцій управління виокремлюють такі: планування, організування або координування, мотивування, контролювання, регулювання. Щодо визначення системи стратегічного управління, то зазначимо, що на думку, наприклад, вітчизняного вченого А. Е. Воронкової, вона представляє собою комплексну систему, яка ґрунтується на визначенні та реалізації мети підприємства у довгостроковій перспективі за допомогою певних інструментів й з врахуванням впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ [10]. З огляду на наведене, доцільно звернути увагу на вагомість системного підходу в ідентифікуванні різноманітних категорій теорії управління.

Ґрунтовними щодо визначення природи наукових підходів, їхнього призначення під час використання у дослідженнях є наукові праці Д. М. Стеценка, який зазначає, що підхід показує, по-перше, в якому напрямі потрібно спрямовувати дослідження, по-друге, як підійти до вивчення процесу, явища, а також акцентує увагу на тому, що саме прийнятий дослідником підхід визначає вибір методів вирішення проблеми [7]. Зауважимо, що дослідження системи управління здійснюється з використанням різноманітних підходів, основними з яких є такі: системний, ситуаційний, операційний, проблемний (проблемно-орієнтований), програмно-цільовий, сценарний, кількісний, проектний, технологічний, оптимізаційний та ін.

Системний підхід (англ. *systems thinking* – системне мислення), як зазначає Д.М. Стеченко, виокремлюється в методологічний підхід, тобто є напрямом методології досліджень, що передбачає дослідження об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними. Досліджуючи категорію «системний підхід», доцільно також навести його розгорнуте визначення. Р. А. Фатхутдінов у праці [11] визначає системний підхід до управління в якості підходу, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів (компонентів), що має «вхід» (ресурси), «вихід» (мету), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок і «процес» у системі.

У свою чергу системний підхід використовується найчастіше з огляду на окремі аспекти, що є його складовими, основними серед яких є такі: елементний (компонентний); комплексний; структурний; процесний; функціональний; цільовий; ресурсний; інтегрований; комунікаційний; історичний (ретроспективний); діагностичний; еволюційний; перспективний та ін. (рис. 1).

Рис. 1. Основні аспекти системного підходу

Елементний (компонентний) підхід полягає у визначенні складових, тобто елементів (компонентів) системи стратегічного управління.

При використанні комплексного підходу (від лат. *complexus* – сполучення, зв'язок) враховуються технічні, економічні, соціальні, а за необхідністю й інші аспекти стратегічного управління.

Структурний підхід полягає у з'ясуванні внутрішніх взаємозв'язків, а також залежностей між елементами (компонентами) системи та дозволяє отримати уявлення про внутрішню будову досліджуваної системи.

Процесний (функціональний) підхід виявляє функції (операції) системи стратегічного управління та розглядає їх як взаємопов'язані.

Цільовий підхід означає необхідність наукового визначення мети, завдань і підзавдань системи стратегічного управління, їхнього взаємозв'язку.

Ресурсний підхід спрямований на ретельне виявлення ресурсів, що потрібні для функціонування системи стратегічного управління, для вирішення нею певної задачі.

Інтеграційний підхід полягає у дослідженні взаємозв'язків між окремими підсистемами стратегічного управління та його елементами, а також рівнями та суб'єктами управління; спрямований на визначення сукупності якісних властивостей системи стратегічного управління, що забезпечують її цілісність й особливість.

Комунікаційний підхід спрямований, по-перше, на виявлення зовнішніх зв'язків системи стратегічного управління з іншими, тобто, її зв'язків з навколишнім середовищем, по-друге, внутрішніх взаємозв'язків на підприємстві.

Історичний (ретроспективний) підхід, тобто такий, що зорієнтований на з'ясування умов, які вплинули на виникнення/зміну системи стратегічного управління, відстежування її розгортання в часі, пройдених нею етапів, а також її сучасний стан.

Сутність діагностичного підходу полягає у комплексному аналізуванні показників, що характеризують реалізацію функцій та ресурсів стратегічного управління.

Еволюційний підхід вивчає генезис системи стратегічного управління.

Перспективний підхід надає можливість з'ясувати можливі перспективи розвитку системи.

У той же час існують й інші види підходів, що використовуються для дослідження та розвитку системи стратегічного управління.

Операційний підхід – спосіб вивчення явищ та подій, при якому вони описуються у вигляді упорядкованої послідовності ознак, характеристик та елементарних дій [12].

Грунтуючись на визначеннях підходів Д. М. Стеченком у праці [3], ідентифікуємо проблемний підхід як такий, що передбачає дослідження існуючих або прогнозованих суперечностей, що мають місце в стратегічному управлінні підприємством, форм їхнього прояву. Проблемний підхід є методологічною основою розробки та реалізації різноманітних цільових комплексних програм.

Програмно-цільовий підхід спрямований на розроблення програми комплексу різноманітних заходів, реалізація якої забезпечить своєчасність досягнення мети стратегічного управління, використовуючи виділені ресурси: трудові, фінансові, тощо.

Сценарний підхід орієнтований на процеси підготовки і прийняття рішень в управлінні; забезпечує адаптацію досвіду до різноманітних процесів.

Ситуаційний підхід концентрується на тому, що доцільність застосування різноманітних методів управління визначається окремою ситуацією, що склалася, а саме набором обставин, що впливають на організацію у даний конкретний час. Особливість підходу полягає у виборі таких/такого методів/методу управління, що найкраще відповідають/відповідає обставинам, тобто ситуації, в яких функціонує підприємство.

Сутність кількісного підходу полягає в переході від якісних оцінок до кількісних за допомогою математичних, статистичних методів, інженерних розрахунків, експертного оцінювання, тощо [6].

Проектний підхід орієнтований на досягнення чітко визначеної мети.

Технологічний підхід передбачає представлення системи стратегічного управління в якості технології. Технологія розглядається як сукупність процесів, методів, матеріалів, що використовуються, засобів виробництва; сукупність організаційних заходів, операцій та прийомів, що направлені на виготовлення, обслуговування, ремонт, використання виробів з номінальним рівнем якості та оптимальним рівнем витрат.

Сутність інформаційного підходу до стратегічного управління у тому, що він зорієнтований на виявлення найхарактерніших для зазначеної системи інформаційних аспектів, тобто на аналізування та систематизування інформації.

З огляду на вищевикладений матеріал, а саме узагальнений перелік, систематизацію, характеристику та особливості підходів, доцільно зауважити, що під час його вибору для дослідження системи стратегічного управління підприємством, варто враховувати їхні відмінності. При правильному виборі науково-методичного підходу суттєво зростає ймовірність отримання прийняттого результату дослідження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Наявність та використання численних науково-методичних підходів для дослідження системи стратегічного управління підприємством обумовлює необхідність наведення узагальненого переліку основних підходів, їхнього визначення, ідентифікації та виокремлення особливостей.

Наведено основні науково-методичні підходи, що використовуються науковцями та фахівцями, які спеціалізуються на дослідженнях системи стратегічного управління підприємством, а саме: системний підхід та його аспекти, операційний, проблемний, програмно-цільовий, ситуаційний, сценарний, оптимізаційний, проектний, технологічний, інформаційний, кількісний.

Вищевикладений матеріал надає можливість досліднику, ознайомившись з переліком підходів, їхньою характеристикою, визначитись з тим підходом, результати використання якого забезпечать йому виконання поставлених перед ним завдань та досягнення мети дослідження, належного результату.

У подальших дослідженнях планується уточнення окремих визначень науково-методичних підходів з метою врахування їхніх особливостей та цільового використання вченими та фахівцями під час проведення досліджень у сфері управління.

Список використаних джерел

1. Мескон М. Х. Основы менеджмента / Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф.; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 407 с.
2. Економіка підприємства: підруч. [за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – [2-ге вид.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.
3. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования / Андерсен Б. [пер. с англ. С. Ариничева]. – М. : РИА «Стандарты и качество», 2003. – 272 с.
4. Репин В. В. Два понимания процессного подхода к управлению предприятием [Электронный ресурс] / В. В. Репин. – Режим доступа: www.finexpert.ru.
5. Репин В. В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов / В. В. Репин. – М. : РИА «Стандарты и качество», 2004. – 408 с.
6. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень: підруч. / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – [2-ге вид.]. – К. : Знання, 2007. – 317 с.
7. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2006. – 396 с.
8. Дикань Н. В. Менеджмент: навч. посібник / Н. В. Дикань, І. І. Борисенко. – К. : Знання, 2008. – 389 с.
9. Занора В. О. Управління технологічними витратами машинобудівних підприємств в умовах ризиковості / В. О. Занора. – Ученые записки ТНУ имени В. И. Вернадского. – 2013. – № 3. – С. 42 – 48.
10. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентноспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова. – Луганск: ВНУ, 2000. – 315 с.
11. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг / Р. А. Фатхутдинов. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 640 с.
12. Большой экономический словарь / М. Ю. Агафонов [и др.]; [под ред. А. Н. Азрилияна]. – М. : Институт новой экономики, 1997. – 864 с.

ZANORA Volodymyr Oleksandrovych,

PhD (Economics), Senior Lecturer, Department of Technology and Equipment engineering industries, Cherkasy State Technological University

GENERALIZATION OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES FOR THE STRATEGIC MANAGEMENT OF ENTERPRISE

Abstract. *This article is devoted to the overview, generalization and systematization of scientific and methodical approaches for the strategic management. It is noted that a system approach is used most often as its separate aspects that are its components. Methodical approaches that belong to the main aspects of the system approach are determined: component; complex; structural; process; functional; target; resource; integration; communicative; historical (retrospective); diagnostic; evolutionary; perspective. The characteristics of such scientific and methodical approaches are determined: operational, problem, programme and target, scenario, situational, quantitative, projected, technological, informative.*

Key words: *approach; methodical approaches; scientific and methodical approaches; management; management of enterprise; strategic management; research; system approach; system of management.*

Одержано редакцією: 10.01.2015

Прийнято до публікації: 15.01.2015

УДК 338.242.4

ЗАХАРОВ Олександр Іванович,

кандидат економічних наук, професор, навчально-науковий інститут менеджменту безпеки, ПВНЗ Університет економіки та права «КРОК»

МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглядаються питання організації взаємодії влади та бізнесу в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в умовах економічної кризи та активізації процесів євроінтеграції України.

Ключові слова: *влада, бізнес, система економічної безпеки, суб'єкти господарської діяльності.*

Постановка проблеми. В умовах економічної кризи, стабільне функціонування і розвиток вітчизняної економіки можливо тільки за умови побудови ефективної системи забезпечення економічної безпеки. Це можливо тільки за умови тісної взаємодії влади і бізнесу. Для цього необхідно створити ефективні механізми взаємодії суб'єктів влади та суб'єктів системи економічної безпеки бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним аспектам взаємодії влади та бізнесу присвячені праці таких вчених, як К. Антонової, Г. Беккера, В. Варнавського, М. Вебера, Т. Веблена, П. Ф. Друкера, Т. Єфименка, Р. Коуза, М. Мейера, Д. Норта, Л. Фабіуса, М. Фридмана та інших. І в той же час питання взаємодії влади та бізнесу в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності не знайшли належного відображення в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених.

Мета статті полягає у розробці теоретичних основ механізму взаємодії влади та бізнесу в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в умовах глобалізації й активізації євроінтеграційних процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій економіці відбуваються складні зміни, викликані процесами глобалізації. Вони серйозно впливають на розвиток національних економік. Зміни у світовій економіці носять суперечливий характер. З одного боку, глобалізація дає великі можливості для розвитку національних економік, і